

فصلنامه مطالعات نوین بانکی

شماره مجوز: ۸۳۲۸۹ ((شماره دهم-بهار ۱۴۰۰)) ISSN: 2645-5420

اثر بخشی و تاثیرات مثبت سرمایه اجتماعی در اقتصاد

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۱۱/۰۲، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۲/۲۰)

مصطفی طاهریان

چکیده

سرمایه اجتماعی مفهومی است که کمیت و کیفیت روابط میان انسان ها در جامعه را بیان می کند. سرمایه اجتماعی بالا، هزینه های مبادلاتی را کاهش داده، امکان همکاری و فعالیت های دارای منافع متقابل را افزایش می دهد و از شدت مشکلاتی که شکست بازار را به همراه دارد، می کاهد. یکی از ابزارهای مفید برای رسیدن به وضعیت مطلوب از وضعیت موجود، سرمایه اجتماعی است. جامعه ای که در آن سرمایه اجتماعی در سطح بالاتری وجود داشته باشد، توسعه به میزان بیشتری پدید خواهد آمد. اقتصاد اسلامی اگر ادعای مدیریت اقتصادی یک جامعه اسلامی را دارد باید بتواند ابزاری مانند سرمایه اجتماعی را درون خود جای داده (همانگونه که اسلام نیز موید سرمایه اجتماعی است و خود از بنیان ها و تقویت کننده های آن به شمار می آید) و از آن برای رسیدن به هدف اقتصاد اسلامی که همان بهبود وضع اجتماع است، استفاده نماید. در اقتصاد اسلامی و سرمایه اجتماعی کارهای قابل توجهی انجام شده است، اما استفاده از ترکیب این دو، سابقه ای در عرصه مطالعات اقتصادی و اسلامی ندارد.

۱۲۹

فصلنامه مطالعات نوین بانکی - دوره دهم، شماره دهم، بهار ۱۴۰۰

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، اقتصاد، مطالعات اقتصادی، اقتصاد اسلامی، سرمایه مالی

بخش اول: کلیات

انسان یک موجود مدنی بالطبع است. بنابراین به رشد مطلوب نمی رسد مگر با حضور در اجتماع و زندگی اجتماعی. بنابراین بعد اجتماعی در رشد هر فرد اهمیت ویژه ای دارد. اسلام نیز به عنوان یک مکتب الهی که هدفش رشد است به این بعد از زندگی انسانی توجهی خاص داشته است. به عنوان مثال می توان به بعضی از قواعد اجتماعی اسلام توجه نمود.

ای فرزند عزیزم، نماز را به پا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن.^۱

به مقام نیکوکاران نخواهد رسید مگر از آنچه که دوست دارید به دیگران انفاق کنید.^۲

و مردم را به به اداء مناسک حج اعلام کن، تا مردم پیاده و سواره و از هر راه دور به سوی تو جمع آیند (و آنجا کانون اجتماع خداپرستان شود و کنگره وحدت اهل ایمان گردد)^۳

و نماز به پا دارید و زکات بدهید و با خداپرستان حق را پرستش کنید.^۴

چون میان مردم حاکم شوید، به عدالت داوری کنید، محققا خدا شما را پند نیکو می دهد که خدا بر همه چیز آگاه و بصیر باشد^۵

و(ای رسول ما) بگو: پروردگار من شما را به عدل و درستی امر کرده است^۶

^۱ آیه ۱۷ سوره لقمان

^۲ آیه ۹۲ آل عمران

^۳ (آیه ۲۷ سوره حج)

^۴ (آیه ۴۳ سوره بقره)

^۵ (آیه ۵۸ سوره نساء)

^۶ (آیه ۲۹ اعراف)

خدابه شما امر می کند که البته امانت ها را بر صاحبان آنها باز دهید.^۱

وای بر مردم دروغگوی بدکار^۲

ای اهل ایمان از پندار و گمان (بد) در حق یکدیگر اجتناب کنید.^۳

و اصل بر برائت بودن در روابط اجتماعی، رعایت حق الناس، نصیحت ائمه مسلمین، احترام به والدین، حرمت غیبت و تهمت و مانند آن.^۴

و خداوند قلبهای آنان را پیوند داد، اگر همه آنچه را که در زمین است انفاق می کردی بین دلهای آنها پیوند ایجاد نمی کردی، اما خداوند بین آنها را پیوند داد، همانا او عزیز و حکیم است.^۵

ای کسانی که ایمان آورده اید، صدقاتتان را با منت گزاری و اذیت کردن (به کسی که به او صدقه می دهید) باطل کنید.^۶

به حقیقت مومنان با یکدیگر برادرند، پس همیشه بین برادران ایمانی خود صلح دهید.^۷

و باید شما به یکدیگر در نیکوکاری و تقوا کمک کنید نه بر گناه و ستمکاری.^۱

^۱ (آیه ۵۸ سوره نساء)

^۲ (آیه ۷ سوره جائیه)

^۳ (آیه ۱۲ سوره حجرات)

^۴ برای اطلاعات بیشتر به کتاب اوامر و نواهی الله در قرآن، عبدالصمد اسلامی و سایر کتب حدیثی مراجعه نمائید.

^۵ (آیه ۶۳ سوره انفال)

^۶ (آیه ۲۶۴ سوره بقره)

^۷ (آیه ۱۰ سوره حجرات)

ای اهل ایمان، مومنان هرگز نباید قومی دیگر را مسخره و استهزاء کنند (شما چه می دانید) شاید آن قوم که مسخره می کنید، بهترین مومنین باشند، و نیز بین زنان با ایمان قومی، قومی دیگر را مسخره نکنند که بسا آن قوم بهترین زنان باشند و هرگز عیبجویی نکنید و به نام و لقب های زشت، یکدیگر را نخوانید.^۲

همچنین در رساله حقوق امام سجاد علیه السلام در باب حقوقی که هر فرد دارد صحبت شده است. اگر در جوامع این حقوق اجرا شود و در برابر آن هر کس تکالیف خود را به درستی انجام دهد، عدالت در جامعه محقق خواهد شد. ما در این بحث تنها چند حقی که امام سجاد علیه السلام در باب دوستان و عموم مردم فرموده اند، بیان می کنیم. حق دوست و رفیق: و اما حق دوست و رفیق بر تو این است که که تا می توانی با او به لطف و بزرگواری برخورد نمایی و اگر نتوانی، لااقل به طریقه انصاف رفتار کنی، و همانطور که او تو را محترم می شمارد، تو نیز او را محترم داری و در حدی که او تو را پاس می دارد، تو نیز حرمت او را پاس داری، طوری باش که او در هیچ مکرمتی بر تو پیشی نگیرد و اگر پیش از تو احسانی کرد، برایش جبران نمایی. تا آنجا که شایسته استاز محبت به او کوهتای نکن و خیرخواه او و پناه و نگهدارش باش.

حق شریک: حق شریک بر تو این است که اگر در محل کار نباشد، کار او را انجام دهی و اگر حاضر است به اندازه او، تو هم کار کنی و بدون مشورت با او به صورت خودرای تصمیم نگیری و مال او را حفظ کنی و کم و بیش در اموالش خیانت ننمایی. زیرا در حدیثی از رسول خدا به ما رسیده است که فرمود: دست خدا بالای سر دو شریک است تا زمانی که خیانت نورزیده اند و هیچ نیرویی جز برای خداوند نیست.

^۱ آیه ۲ سوره مائده

^۲ (آیه ۱۱ سوره حجرات)

حق معاشرین با فرد: حق کسی که با تو رفت و آمد دارد، آن است که او را نفریبی و با او دغل بازی نکنی و به او دروغ نگویی و غافلش نسازی و به او نیرنگ نزنی و با او همانند دشمنی که برای شکستن طرف مقابل خود از هیچ چیز فروگذار نیست، رفتار نکنی. اگر به تو اعتماد کرد، هر کاری از دست تو بر می آید برای او انجام بده و بدان که مغبون کردن و فریفتن کسی که به تو اعتماد کرده، نوعی رباخواری است و هیچ نیرویی جز برای خداوند نیست.

حق عموم مردم: اما حقوق عامه مردم و جامعه بر تو این است که با حسن نیت و مهربانی و محبت و مدارا با آنان رفتار نمایی. با افراد بد جامعه با رفق و مدارا عمل نمایی و در تالیف قلوب و اصلاح آنها بکوشی و از خوبان جامعه (یعنی آنان که با تو و خود نیکی می کنند) سپاسگزاری نمایی. زیرا شخصی که به خود نیکی کرده، در حقیقت به تو احسان کرده، به خاطر اینکه از آزار تو دوری جسته و زحمت به تو نداده و جلوی هوای نفس را گرفته. همه مردم را دعا کن و همه را کمک کن و هر کس را در حد خودش محترم بشمار. بزرگامن جامعه به منزله پدر و کوچکترها به منزله فرزند، میانسالان جامعه را نیز همچون برادرت بدان، بدان هر کس نزد تو آمده با او به مهر و محبت رفتار کن و با برادرانت با رعایت حقوق برادری، رابطه برادرانه داشته باش.

بخش دوم: ضرورت وجود اقتصاد اسلامی

یکی دیگر از جنبه هایی که یک مکتب جامع همچون اسلام باید به آن توجه داشته باشد، مسائل اقتصادی و معیشتی پیروانش می باشد، فلذا باید برای امور اقتصادی پیروان خود برنامه ای داشته باشد. اقتصاددانان مسلمان از این برنامه اقتصادی با نام اقتصاد اسلامی نام می برند. واژه یا ترکیب «اقتصاد اسلامی» یک مشترک لفظی است که دارای ابعاد مختلفی است. هر یک از صاحب نظران و متفکران مرتبط با این حوزه دینی و فکری بر اساس بینش و گرایشهای

که داشته‌اند به نحوی بر دامنه ابعاد آن افزوده‌اند. بسیاری از متفکران و اقتصاددانان اسلامی بیش از همه به دنبال درک و معرفی سیستم ایده آل اقتصاد اسلامی بوده‌اند و از این رو اغلب نوشته‌های مدون در این رشته به بیان مکتب و سیستم اقتصادی اسلام اختصاص داشته است. همانطور که در دین اسلام ابعاد اجتماعی بیان شده است، مکتب اقتصادی نیز وجود دارد و باید این مفاهیم و ابعاد نیز در روابط تنگاتنگ و نظام مندی با یکدیگر داشته باشند. اگر در اسلام توجه خاصی بر مسائل اجتماعی شده است، باید در مکتب اقتصادی اسلام نیز مسائل اجتماعی مورد توجه قرار گیرند. همانگونه که در بخش قواعد اجتماعی اسلام نشان داده شد، اسلام به صورت غیر مستقیم تأثیراتی در افزایش ارتباط، اعتماد و پابندی به هنجارها و ارزش‌های اخلاقی بین افراد دارد. این تأثیرات را در اقتصاد رایج حاصل سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای می‌دانند. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع در اسلام و تأثیرات دستورات و قواعد اسلامی در این باره سرمایه اجتماعی در اقتصاد اسلامی نیز باید جایگاه و تأثیر ویژه‌ای داشته باشد.

بخش سوم: بررسی اقتصاد اسلامی و سرمایه اجتماعی

در حقیقت سرمایه اجتماعی در بخش اجتماعی مکتب اقتصادی اسلام قرار می‌گیرد و نقش آفرینی می‌کند. سرمایه اجتماعی با مولفه‌هایی همچون اعتماد، مشارکت، انسجام، صداقت و تعهد و... به پیوندها، ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. سرمایه اجتماعی که صبغه‌ای جامعه‌شناسانه دارد، به عنوان یک اهرم توفیق آفرین مطرح و موردقبال فراوان نیز واقع شده است. سرمایه اجتماعی، بستر مناسبی برای بهره‌وری سرمایه انسانی و فیزیکی و راهی برای نیل به موفقیت قلمداد می‌شود. امروزه سرمایه اجتماعی، نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمانها و جوامع ایفا می‌کند و شبکه‌های روابط جمعی و

گروهی، انسجام بخش میان انسانها، سازمانها و انسانها و سازمانها با سازمانها می باشد. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه ها اثربخشی خود را از دست می دهند و بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می شوند.

سرمایه اجتماعی و توسعه: توسعه اقتصادی در یک تعریف کلی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییر و تحولات کیفی. به عبارت دیگر توسعه اقتصادی ابعاد کمی و کیفی تغییر در متغیرهای اقتصادی را در بر می گیرد. در حقیقت می توان توسعه اقتصادی را ارتقای فراگیر و همه جانبه سطح زندگی و رفاه جامعه دانست.^۱ اگر «توسعه» را بدین معنی در نظر بگیریم باید عوامل پیش برنده و بهبوددهنده استانداردهای زندگی و ارتقای مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و انسانی تر در جامعه را بشناسیم. جستجوی این عوامل، ادبیات غنی و پر دامنه ای به نام سرمایه اجتماعی را رقم زده است. به بیان دیگر اگر تا قبل از دهه ۷۰، مطالعات «توسعه» عمدتاً بر پارامترهای اقتصادی تکیه و تاکید داشت، در این دهه توجهات بیشتر به سوی عوامل اجتماعی و فرهنگ و در حقیقت کلیه عوامل (نه فقط اقتصادی) (تأثیرگذار بر استانداردهای زندگی (نه فقط پارامترهای اقتصادی) معطوف گشت، و بر مقوله ای تحت عنوان «سرمایه اجتماعی» متمرکز شد. توجه پاره ای از صاحب نظران بیشتر به دستاوردهای اقتصادی سرمایه اجتماعی و نقش آن در توسعه اقتصادی معطوف شده است، اصلی ترین کارکرد سرمایه اجتماعی در نگاه متعارف، سهم و نقش آن در توسعه اقتصادی است. در اینجا ضمن تعریف سرمایه اجتماعی به نظریه های مطرح شده در باره نقش سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی می پردازیم. سولو می گوید: اگر سرمایه اجتماعی کمکی به فرایند رشد اقتصادی بکند، به عنوان یک عامل فرعی در حسابداری رشد ظاهر می شود. برخی

^۱ متوسلی محمود، توسعه اقتصادی، ۱۳۸۲

نویسندگان معتقدند، نقش گسترده ای که این عامل فرعی در رشد اقتصادهای پیشرفته داشته به طور غیر مستقیم اهمیت سرمایه اجتماعی را نشان می دهد. اما برخی دیگر از نویسندگان که مطالعاتی در نواحی دیگر جهان داشته اند معتقدند عامل فرعی به آن اندازه اهمیت ندارد. در کنار مفاهیم مهم نظام اجتماعی، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مهم ترین شاخصه های رشد و توسعه در هر جامعه ای مطرح است شرط لازم برای پیشرفت جامعه توسعه همه جانبه ایجاد روابط گرم گسترش انسجام اجتماعی بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل اجتماعی است که متأسفانه در کشورهای در حال توسعه کمتر به این مقوله توجه می شود. این در حالی است که افول بیش از حد سرمایه اجتماعی در هر جامعه و کشوری به حتم جامعه را با مشکلات فرهنگی و سیاسی اجتماعی روبرو می سازد که نهایت آن فروپاشی اجتماعی است سرمایه اجتماعی منابع موجود در تعاملات اجتماعی و نظام هدفمند همکاری و همیاری میان یک جامعه می گردد و در نهایت جامعه را در دسترسی به هدف مشترک و حفظ جامعه و همبستگی در آن کمک می کند. در دیدگاه های سنتی مدیریت توسعه سرمایه های اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی مهمترین نقش را ایفا می کردند اما در عصر حاضر برای توسعه بیشتر از آنچه به سرمایه اقتصادی، فیزیکی و انسانی نیازمند باشیم به «سرمایه اجتماعی نیازمندیم، زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه ها به طور بهینه انجام نخواهد شد. در جامعه ای که فاقد سرمایه اجتماعی کافی است. سایر سرمایه ها ابتر می مانند و تلف می شوند. از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده است. امروزه سرمایه اجتماعی نقش بسیار مهمتر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می کند و شبکه های روابط جمعی انسجام بخش میان انسانها و سازمانها ست در غیاب سرمایه اجتماعی سایر سرمایه ها اثر بخشی خود را از دست می دهند و بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار است در عصر حاضر برای توسعه

بیشتر از آنچه به سرمایه اقتصادی و انسانی نیازمند باشیم به سرمایه اجتماعی نیازمندیم زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه ها به طور بهینه انجام نخواهد شد در جامعه ای که فاقد سرمایه اجتماعی کافی است سایر سرمایه ها ابتر می مانند و تلف می شوند از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب می شود. واژه سرمایه دلالت می کند که سرمایه اجتماعی همانند سرمایه انسانی یا سرمایه اقتصادی ماهیتی زاینده و مولد دارد، یعنی ما را قادر می سازد ارزش ایجاد کنیم، کارها را انجام دهیم، به اهدافمان دست یابیم، ماموریت‌هایمان را در زندگی به اتمام رسانیم و به سهم خویش به دنیایی یاری رسانیم که در آن زندگی می کنیم. وقتی می گوئیم سرمایه های اجتماعی زاینده و مولد هستند، منظور این است که هیچ کس بدون آن موفق نیست و حتی زنده نمی ماند.^۱ استفاده از مفهوم سرمایه اجتماعی با توجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولتهای ملی، به عنوان راه حلی اجرا شدنی در سطح اجتماعات محلی برای مشکلات توسعه، مورد توجه سیاستگذاران و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است. "توجه نظریه پردازان توسعه به سرمایه اجتماعی از نشانه های تحول در نظریه های توسعه است که شاید بتوان به وجوهی از آن به شرح زیر اشاره کرد:

۱- خروج از دائرة یکسویه نگرشهای اقتصادی و مادی توسعه و ورود به مرحله ای نو از توجه یافتن به ابعاد غیراقتصادی توسعه (پس از توجه به وجوه انسانی، فرهنگی، اخلاقی و معنوی)

۲- گسترش دامنه شمولیت سرمایه و افزوده شدن سرمایه اجتماعی به زمره سرمایه هایی که تاکنون محدود به سرمایه های فیزیکی، مالی و انسانی بود.

^۱کلمن جیمز، بنیاد نظریه های اجتماعی، غلامعباس توسلی، نشر نی

۳- فرو ریختن حصار یکسان دیدن همه جوامع بشری و پیچیدن نسخه ای واحد برای

اندام بیمار جامعه های گوناگون توسعه نیافته

۴- سوق یافتن نگاهها از فرد محوری در توسعه به روابط اجتماعی

۵- دگرگون شدن رابطه اقتصاد با دیگر حوزه های علوم اجتماعی

۶- تغییر نگرش از عوامل زود زوال پذیر توسعه به عوامل دیرزوال تر

۷- حرکت تدریجی از اندازه گیریهای کمی اجتماعی به اندازه گیریهای کیفی

۸- تغییر مدل‌های خطی توسعه به مدل‌های غیرخطی و ترکیبی^۱

امروزه یکی از مولفه های اساسی و موثر جهت توسعه ، ثبات و رشد یک کشور ، دارا بودن حد لازمی از سرمایه اجتماعی است. اهمیت سرمایه اجتماعی به میزانی است که از آن به عنوان ثروت نامریی یاد می کنند از رهگذر سرمایه اجتماعی است که انسجام ، اعتماد متقابل ، حس اطمینان و همبستگی در جامعه فراهم می شود

تا قبل از دهه ۷۰ مطالعات توسعه عمدتاً بر پارامترهای اقتصادی تکیه و تاکید داشت در این دهه توجهات بیشتر به سوی عوامل فرهنگی و اجتماعی معطوف گشت. اگر توسعه را به معنی بهبود استانداردهای زندگی و ارتقای مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و انسانی بدانیم و اینکه توسعه فرایندی همه جانبه است چنانچه جامعه ای در یکی از ابعاد توسعه یابد ولی در سایر جنبه ها از لحاظ شاخصهای توسعه در سطح پایینی قرار داشته باشد آن جامعه

^۱ الویری محسن، سند چشم انداز توسعه و سرمایه اجتماعی، نشریه پژوهشی، آموزشی، اطلاع رسانی اندیشه صادق

(ع)، شماره ۱۱ و ۱۲ تابستان و پاییز

را نمی توان توسعه یافته تلقی کرد سرمایه اجتماعی از جمله حلقه های مفقوده و مورد غفلت در فرایند توسعه به طور خاص در دهه اخیر توجه صاحب نظران را به خود جلب کرده است. یافته های پژوهشی در سطوح خرد میانه و کلان همگی بیانگر همبستگی بالای میزان سرمایه اجتماعی مردم هر جامعه با شاخص های توسعه آن جامعه است. در بررسی تطبیقی بین المللی فرانسیس فوکویاما این نظریه را مطرح می کند که تفاوت کشورها به لحاظ ساختار صنعتی شان بیش از آنکه به سطح توسعه آنها ربط داشته باشد به سرمایه اجتماعی شان یعنی به میزان اعتماد ورزی افراد یک جامعه به یکدیگر و مشارکت آنها در تشکیل گروه ها و انجمن های شهروندی بستگی دارد سطح بالای اعتماد موجب پیدایش اقتصادی کارآ و پویاتر می شود از این رو ارتباط محکم بین سرمایه اجتماعی و توسعه وجود دارد و رتبه هر یک در دیگری منعکس می شود. سرمایه اجتماعی از تجمع و تعامل سرمایه فیزیکی انسانی و فرهنگی زاده و بارور می شود و بستر حرکت جامعه را به سوی آینده می سازد. سرمایه اجتماعی روغنی است که موجب می شود چرخ دنده های اقتصادی به روانی بگردند بدون سرمایه اجتماعی نیز جامعه می تواند به حیات خود ادامه دهد اما این حیات بسیار شکننده پرهزینه و کم دوام خواهد بود از این رو سرمایه اجتماعی و توسعه به هم گره خورده اند هر گونه توسعه ای فقط با انباشت سرمایه اجتماعی رقم می خورد. آنتونی گیدنز اعتماد و تاثیر آن بر فرایند توسعه را زیربنا و زمینه ساز اصلی در جوامع می داند هر جامعه که سطح اعتماد بالاتری داشته باشد مشارکت و همیاری مردم بیشتر است یکی از مولفه های اصلی در جوامع مدرن اعتماد است اعتماد اجتماعی ایجاد کننده تعاون و همیاری است.^۱

^۱ فوکویاما فرانسیس، "پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن"، ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران ۱۳۷۹، انتشارات جامعه

نتیجه گیری

در عصر حاضر موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده است استفاده از مفهوم سرمایه اجتماعی باتوجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولتهای ملی، به عنوان راه حلی اجرا شدنی در سطح اجتماعات محلی برای مشکلات توسعه، مورد توجه سیاستگذاران و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است و توجه نظریه پردازان توسعه به سرمایه اجتماعی از نشانه های تحول در نظریه های توسعه است. بحث اهمیت نسبی عامل فرعی در تبیین رشد اقتصادی ربطی به بحث ویژگی سرمایه اجتماعی ندارد. داسگوپتا هم معتقد است، این حقیقت که تغییر عامل فرعی در حسابداری رشد نشان داده نمی شود، به این معنی نیست که سرمایه اجتماعی در تشریح رشد اجتماعی اهمیتی ندارد شیف مدلی را مطرح می کند که براساس آن، تولید کالای X در ناحیه Y به یک عامل مشخص و کالای عمومی ناحیه ای بستگی دارد. کالای عمومی که تامین آن براساس شواهد موجود در مدل پوتم به طور مستقیم با سطح سرمایه اجتماعی آن ناحیه در ارتباط است. سرمایه اجتماعی هم در آن ناحیه به طور مستقیم با درجه تعجاسن مردمی که در آن ناحیه زندگی می کنند و به کار مشغولند مرتبط است. در برخی از کشورها پیرامون رابطه بین بعضی از شاخصهای توسعه اقتصادی و سرمایه اجتماعی مطالعات مختلفی انجام شده است. از جمله این مطالعات رابطه بین شاخص امید به زندگی، اختلاف درآمدی، ... با سرمایه اجتماعی است. در جامعه ای که اعتماد اجتماعی در آن بیشتر باشد، هزینه ها کاهش قابل توجهی خواهند داشت، کارآفرینی رشد پیدا خواهد کرد، بهره وری افزایش می یابد. در مورد انسجام و مشارکت نیز نتایج به همین گونه خواهد بود. صداقت و تعهد در یک جامعه فرایند توسعه را سرعت می بخشد، مطالعات زیادی در کشور های مختلف انجام شده است که موید این ادعاست.

منابع و مآخذ

- ۱- کلمن، جیمز، بنیادهای نظریه اجتماعی ترجمه منوچهر صبوری، تهران، انتشارات نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۷
- ۲- فوکویاما فرانسیس، "پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن". ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران ۱۳۷۹، انتشارات جامعه ایرانیان
- ۳- توسعه اقتصادی، محمود متوسلی، ۱۳۸۲
- ۴- خاندوزی احسان، استراتژی اقتصادی بر محور سرمایه اجتماعی، نشریه راهبرد شماره ۳۳، پائیز ۸۳
- ۵- نوغانی محسن، اصغریور احمدرضا، بررسی تطبیقی رویکردها و شاخصهای مورد استفاده در سنجش سرمایه اجتماعی، همایش سرمایه اجتماعی و توسعه، موسسه آموزش و پژوهش سازمان مدیریت و برنامه ریزی، سال ۸۵
- ۶- الوانی سید مهدی، شیروانی علیرضا، سرمایه اجتماعی اصل محوری توسعه، نشریه تدبیر، شماره ۱۴۷، مردادماه ۸۳
- ۷- پرتز الجادرو - پاتریشا لندالت، مترجم: مصعب عبداللهی، نقش سرمایه اجتماعی در توسعه امیدها و دشواری ها، نشریه پژوهشی، آموزشی، اطلاع رسانی اندیشه صادق (ع)، شماره ۱۱ و ۱۲، تابستان و پاییز ۸۲
- ۸- خاندوزی احسان، استراتژی اقتصادی بر محور سرمایه اجتماعی، نشریه راهبرد شماره ۳۳، پائیز ۸۳

۹- تاجبخش.کیان سرمایه اجتماعی اعتماد، دموکراسی و توسعه، مقاله جامعه

برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی، رابرت پوتنم، نشر شیرازه

Bourdieu p. (1993) ,FROM OF Social Capita in Y.C.Richad (ed),
Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New
York, Greenwood Press

- pierre bourdieu , form of capital,in handbook of theory & research for
society of education (Westport : greenwood press, 1986), p 248

Coleman James (1990)" Foundation of social Theory Cambridge" :
Harvard University Press.

Dasgipta, Partha, Social Capital and Economic Performance,university
of Cambridge, 2002